

УДК 338.242

Л. Л. Марчук,
викладач кафедри економіки та управління,
Одеська державна академія технічного регулювання та якості продукції

DOI: 10.32702/2306-6792.2018.22.91

КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

L. Marchuk,
lecturer at the Department of Economics and management,
Odessa state Academy of technical regulation and product quality

THE CONCEPT OF ORGANIZATIONAL AND INFORMATION SUPPORT OF ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE: REGIONAL ASPECT

Статтю присвячено проблемам організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва та удосконаленню її концептуальних засад в умовах динамічного розвитку процесів глобалізації та інноваційних технологій в регіональному аспекті. Систематизовано весь комплекс заходів, спрямованих на протидію загрозам економічній безпеці аграрного виробництва у розрізі методично-концептуальних, фінансово-економічних та організаційно-інформаційних груп заходів регіону.

В Україні законодавство регулює лише деякі положення щодо забезпечення продовольчої безпеки, а про забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва у ньому взагалі не згадується. Ситуація в Україні спонукає до прийняття нормативного акта у сфері організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва, адже наявними є сукупність проблем, серед яких ключові пов'язані саме з організаційно-інформаційним забезпеченням аграрного виробництва, інвестиційними проектами, що впроваджуються в аграрний сектор, застарілістю виробничих потужностей, недосконалою системою контролю за виробничими процесами тощо.

Вітчизняне аграрне виробництво є одним із стратегічних напрямів регіональної політики держави, від успішної реалізації якої перш за все залежать стійкий розвиток України та рівень продовольчої безпеки регіону. В цьому контексті сформовані принципи регуляторної політики щодо організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва в Україні.

The article is devoted to the problems of organizational and information support of economic security of agricultural production and improvement of its conceptual foundations in the conditions of dynamic development of globalization processes and innovative technologies in the regional aspect. The whole complex of measures aimed at countering the threats to the economic security of agricultural production in the context of methodological and conceptual, financial, economic, organizational and information groups of activities in the region is systematized.

In Ukraine, the legislation regulates only certain provisions to ensure food security, and the economic security of agricultural production is not mentioned in it at all. The situation in Ukraine encourages the adoption of a normative act in the field of organizational and information support of economic security of agricultural production, because the face of a set of problems, among which the key is related to the organizational and information support of agricultural production, investment projects that are implemented in the agricultural sector, the obsolescence of production facilities, imperfect system of control over production processes, and the like.

Domestic agricultural production is one of the strategic directions of the regional policy of the state, the successful implementation of which primarily depends on the sustainable development of Ukraine and the level of food security in the region. In this context, the principles of regulatory policy on organizational and information support of economic security of agricultural production in Ukraine are formed.

Ключові слова: економічна безпека, інформаційне забезпечення, інноваційні технології, аграрне виробництво, регіональний аспект.

Key words: economic security, information support, innovative technologies, agricultural production, regional aspect.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Особливості забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва в Україні розглядаються як важливі аспекти формування високого рівня якості життя населення, зростає роль людського капіталу в соціально-економічному розвитку регіонів. Вітчизняне аграрне виробництво є одним із стратегічних напрямів регіональної політики держави, від успішної реалізації якої перш за все залежать стійкий розвиток України та рівень продовольчої безпеки.

Організаційно-інформаційне забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва є складним завданням, яке є одним з основних елементів національної безпеки держави. Незважаючи на значні напрацювання у сфері продовольчої безпеки з боку світового співтовариства, ця проблема залишається не вирішеною в умовах глобалізації, з огляду на це одним з найактуальніших завдань є розробка концепції організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблему забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва в контексті регулювання та організаційно-економічного забезпечення регіональної політики досліджують Саблук П.Т., Гришова І.Ю. [4—6], Дерій Ж.В., Дяченко О.П., Галицький О.М., Стоянова-Коваль С.С., Міщак І.М., Кравчук А.О. [9], Шаульська Г., Сакун А.Ж., Шестаковська Т.Л., Шабатура Т.С., Ніколюк О.В. [10] Проте стрімкий розвиток фінансової інженерії та динамічні процеси глобалізації вносять корективи в концептуальні засади організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження в удосконаленні науково-методичного підходу до формування концепції організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва регіону та формуванні принципів регуляторної політики щодо організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

На національному рівні донині відсутній єдиний базовий нормативний акт, який би визначав основи забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва. Тим часом у більшості країн світу функціонують відповідні закони, концепції щодо забезпечення економічної безпеки, стратегії, а також відповідні державні та регіональні програми організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки.

В Україні законодавство регулює лише деякі положення щодо забезпечення продовольчої безпеки, а про забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва у ньому взагалі не згадується. Так, у Законі України "Про основи національної безпеки України" продовольчу безпеку виокремлено серед визначальних сфер забезпечення національної безпеки [1]. Положення Закону України "Про продовольчу безпеку України" визначають аграрну політику держави щодо гарантування продовольчої безпеки та слугує основою для розроблення нормативно-правових актів, цільових програм розвитку і проектів, які стосуються питань формування продовольчої безпеки України. Також у законі вказується, що забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва відбувається, перш за все, з урахуванням економічних інтересів і при формуванні ефективної регуляторної політики, яка стимулює розвиток аграрного виробництва [2].

Ситуація в Україні спонукає до прийняття нормативного акта у сфері організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва, адже наявними є сукупність проблем, серед яких ключові пов'язані саме з організаційно-інформаційним забезпеченням аграрного виробництва, інвестиційними проектами, що впроваджуються в аграрний сектор, застарілістю виробничих потужностей, недосконалою системою контролю за виробничими процесами тощо.

Крім перманентного моніторингу, як один з найбільш дієвих важелів протидії загрозам економічної безпеки аграрного виробництва (з огляду на складність сучасних соціально-економічних процесів) варто розробити і прийняти концепцію організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва в Україні, яка зафіксує існуючі та можливі в майбутньому загрози й ризики для аграрного виробництва. На особливу увагу заслуговують питання формування у концепції національних інтересів у аграрному виробництві, а також властивих для них ризиків і загроз.

Тому особливого значення набувають завдання розробки концепції організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва в Україні на регіональному рівні, які повинні включати:

- 1) ідентифікація критеріїв та параметрів (кількісних та якісних граничних значень) економічної безпеки аграрного виробництва, які б відповідали відповідним вимогам та недотримання яких спонукає до виникнення загроз у сфері економічної безпеки аграрного виробництва;
- 2) розробка механізму та заходів щодо виявлення загроз для економічної безпеки аграрного виробництва та причин їх виникнення;
- 3) характеристика сфери прояву загроз та їх можлива локалізація;
- 4) визначення основних суб'єктів загроз, механізмів функціонування, критеріїв їх впливу на аграрне виробництво та національну економіку загалом;
- 5) розробка методології прогнозування, виявлення і попередження виникнення факторів, які формують загрози для економічної безпеки аграрного виробництва, проведення досліджень з виявлення тенденцій та можливостей їх поширення;
- 6) формування адекватної системи контролю за діяльністю суб'єктів аграрного виробництва;
- 7) формування механізмів і заходів фінансово-економічної політики, а також проведення інституційних трансформацій, які б сприяли нейтралізації або пом'якшували вплив відповідних негативних факторів;

8) визначення об'єктів, предметів і параметрів контролю над організаційно-інформаційним забезпеченням економічної безпеки аграрного виробництва;

9) розробка інноваційних інструментів регулювання економічної безпеки аграрного виробництва.

На сьогоднішній день на загальнодержавному рівні не визначено окремі види загроз для економічної безпеки аграрного виробництва, що необхідно врахувати при розробці концепції організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва в Україні. Також концепцією мають бути закріплені ключові стратегічні напрями соціально-економічного розвитку аграрного виробництва на майбутні періоди, тобто логічно обґрунтована й чітка система організації протидії загрозам економічній безпеці аграрного виробництва. [4]

Вважаємо за необхідне систематизувати весь комплекс заходів, спрямованих на протидію загрозам економічній безпеці аграрного виробництва в такі групи: методично-концептуальні, фінансово-економічні та організаційно-інформаційні заходи.

До методично-концептуальних варто віднести: системний підхід до зниження рівня загроз; реалізацію інноваційних методів та інструментів економічного планування; науково-дослідні засади ідентифікації загроз для економічної безпеки аграрного виробництва; комплексні розрахунки за антикризовими заходами; використання системи індикаторів щодо оцінки економічної безпеки аграрного виробництва [5].

До фінансово-економічних заходів варто віднести: контроль над виконанням відповідних фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання та учасників економічних відносин; страхування фінансових ризиків [6].

До організаційні заходів включити: забезпечення готовності регуляторної політики до нейтралізації ризиків та загроз; організація обліку, аналізу та контролю щодо функціонування аграрного виробництва.

Для підвищення ефективності регуляторної політики щодо забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва запропоновано науково-методичний підхід до формування концепції організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва в Україні та її структура (рис. 1).

Метою концепції є визначення основних засад та напрямів регуляторної політики щодо організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва. Концепція визначає нормативно-правові, фінан-

сово-економічні та організаційно-технологічні основи діяльності держави, орієнтованої на захист національних інтересів та гарантування в Україні дієвого організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва від екзогенних та ендогенних загроз.

Дія концепції поширюється на галузі, які забезпечують виробництво аграрної продукції в регіоні (сільського та рибного господарства), її заготівлю, зберігання, переробку та реалізацію, модернізацію аграрної науково-освітньої сфери, вирішення соціально-економічних проблем.

Регуляторна політика щодо організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва регіону здійснюється на основі сукупності принципів, які представлені в таблиці 1.

Реалізація економічних інтересів аграрного виробництва вимагає вирішення завдань щодо організаційно-інформаційного забезпечення його економічної безпеки. При цьому найбільш важливішими завданнями є:

- забезпечення захищеності аграрного виробництва від впливу несприятливих екзогенних та ендогенних факторів;

- своєчасне прогнозування та виявлення екзогенних та ендогенних загроз для економічної безпеки аграрного виробництва;

- проведення оперативних і довгострокових заходів щодо попередження і локалізації загроз;

- формування системи узгодженого функціонування і взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій і об'єднань щодо організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва;

- оновлення основних засобів, виробничого потенціалу і технологій, які забезпечують високий технічний рівень виробництва і підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного виробництва;

- посилення державної підтримки інноваційно-інвестиційної активності в аграрному виробництві.

У свою чергу, організаційно-інформаційне забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва пов'язано із сукупністю ризиків та загроз, до яких можна віднести: макроекономічні, викликані погіршенням кон'юнктури світових цін на окремі товари експорту і підвищенням цін на імпортне продовольство; природні та техногенні; технологічні; агроекологічні; соціальні, зумовлені розривом між рівнями життя на селі та у місті; торговельно-економічні; політичні тощо.

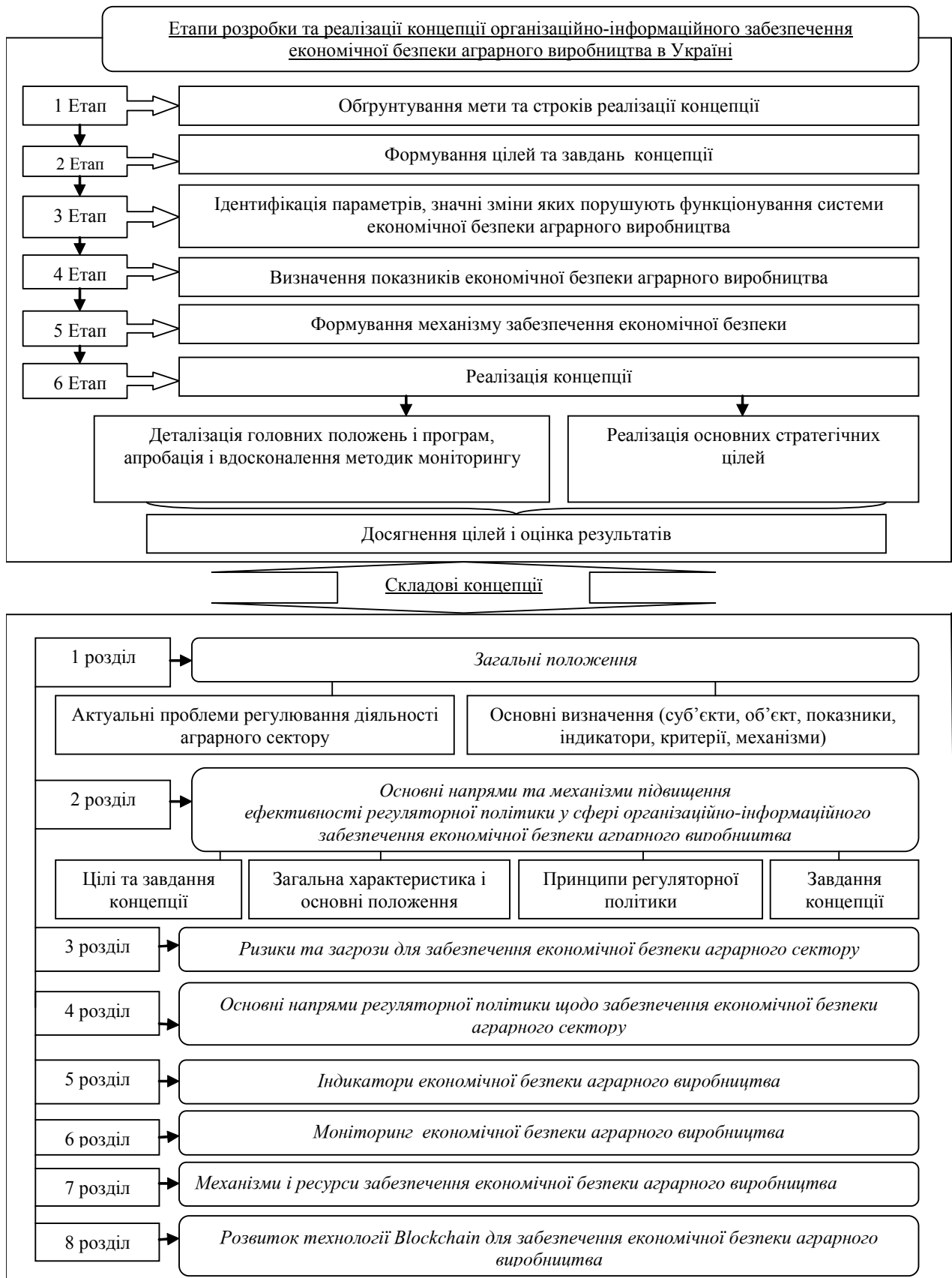

Рис. 1. Науково-методичний підхід до формування концепції організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва на регіональному рівні

Джерело: розроблено автором.

Таблиця 1. Принципи регуляторної політики щодо організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва регіону

№ п/п	Принципи	Зміст принципу
1	Конституційності та законності	Основи регуляторної політики у сфері забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва, механізми її реалізації відповідно до Конституції України встановлюються законами
2	Доцільності	Обґрунтовано необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми
3	Адекватності	Відповідність форм і рівня державного регулювання аграрного виробництва потреби у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам
4	Ефективності	Забезпечення досягнення у результаті дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів аграрного виробництва, громадян і держави
5	Збалансованості	Забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів бізнесу, суспільства і держави
6	Скоординованості	Узгодження реформ, відповідних пріоритетів і дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, які спрямовані на реалізацію регуляторної політики у сфері забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва і впливають на соціально-економічний розвиток України
7	Системності та передбачуваності	Послідовність регуляторної діяльності, її відповідність цілям державної політики та планам з підготовки проектів регуляторних актів
8	Пріоритетності та поетапності	Концентрація ресурсів відповідно до встановлених пріоритетів, визначених цілей та етапів реалізації регуляторної політики держави щодо забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва
9	Програмності	Реалізація державної регуляторної політики щодо забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва на основі взаємопов'язаних довгострокових стратегій, планів і програм
10	Партнерства	Забезпечення тісного співробітництва, кооперації та солідарності між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та інститутами громадянського суспільства у процесі формування і реалізації регуляторної політики держави щодо забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва
11	Відкритості	Прозорість, прогнозованість, передбачуваність діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації регуляторної політики держави щодо забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва
12	Відповідальності	Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування усіх рівнів у межах наданих їм повноважень несуть відповідальності за формування і реалізацію регуляторної політики щодо забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва
13	Державного протекціонізму	Комплексна державна підтримка і створення пільгових умов для аграрного виробництва в Україні
14	Превентивності	Заходи щодо забезпечення економічної безпеки організуються, насамперед, на користь попередження загроз і здійснюються заздалегідь у поєднанні з оперативним нарощуванням їх обсягу та інтенсивності
15	Завершеності	Заходи щодо забезпечення економічної безпеки здійснюються до повного усунення відповідної загрози

Джерело: систематизовано автором на основі [4–6].

Внаслідок відсутності вираженої регуляторної політики держави у сфері організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва виникає сукупність проблем, які спричиняють формування відповідних ризиків і загроз для економічної безпеки аграрного виробництва, а саме: низька ефективність сільськогосподарського виробництва в Україні порівняно з іншими державами світу; загострення продоволь-

чої проблеми в Україні; виснаження ґрунтів, погіршення екологічної складової; структурні диспропорції у сільськогосподарському виробництві; ігнорування розвитку соціальної інфраструктури на селі; зниження рівня зайнятості на селі та відсутність якісних робочих місць; відставання доходів сільського населення від доходів міських жителів і зростання трудової міграції; зменшення чисельності сільського населення; погіршення соціальної інфраструктури на селі.

Основними проявами дій ризиків та загроз на економічну безпеку аграрного виробництва регіону є: інституційні, які характеризуються незрілістю і суперечливістю інституційного середовища; галузеві, які виробляють засоби виробництва для сільського господарства (сільськогосподарського машинобудування, системи матеріально-технічного обслуговування сільського господарства; меліоративного і сільського будівництва); виробничі (які виникають безпосередньо у тваринництві, рослинництві, лісовому господарстві, рибному господарстві); ризики та загрози для галузей, які здійснюють переробку, зберігання, транспортування продукції із сільськогосподарської сировини, доведення її до споживача (харчової промисловості); інфраструктурні (логістична інфраструктура, мережа складських та елеваторних потужностей, альтернативна енергетика).

ВИСНОВКИ

Отже, враховуючи те, що за сучасних умов перед Україною поставили нові загрози, які істотно впливають на гарантування економічної безпеки аграрного виробництва в регіонах, з метою їх своєчасного подолання і створення нових можливостей для розвитку регіональ-

ної економіки розроблено авторський варіант концепції організаційно-інформаційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва регіону.

Література:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

2. Про продовольчу безпеку України: Закон України від 22.12.2011 р. № 4227 VI. URL://www.inforpravo.by

3. Криленко В.І. Регуляторна політика в забезпеченні ефективності державного регулювання аграрного сектору економіки. Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. — 2014. — № 34 (327). — С. 28—34.

4. Гришова І.Ю., Федоркін Д.В. Концептуальний підхід щодо державного управління екологічною безпекою аграрного виробництва. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — (6). — С. 161—167. Retrieved із <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/53>

5. Gryshova I.Yu., Shestakovska T.L., Glushko O.V. The economic measurement of convergence of institutional impact on the sustainability of development // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — № 4. — С. 75—80.

6. Гришова І.Ю. Інституційне забезпечення аграрного ринку як чинник продовольчої безпеки / І.Ю. Гришова, В.М. Бондаренко, В.Ю. Єліневський // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. — Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2015. — Т. 19. — № 3. — С. 4—9.

7. Гришова І.Ю. Дієвість механізмів державного управління у сфері протидії тіньовій економіці в Україні// І.Ю. Гришова, О.П. Дяченко////Право та державне управління: збірник наукових праць / За ред. А.О. Монаєнка. — Запоріжжя: КПУ, 2016. — № 3 (24). — С. 183—190.

8. Ніколюк О.В. Теоретико-методологічні засади інституційного регулювання соціально-економічної безпеки аграрного виробництва: монографія / О.В. Ніколюк. — Одеса: Друкарський дім, Друк Південь, 2018. — 298 с.

9. Кравчук А.О., Ніколюк О.В. Активізація інвестиційних процесів у контексті податкового навантаження національної економіки України. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — № 4. — С. 86—93.

10. Nikoljuk O. V. The strategic imperatives of institutional regulation of the investment processes in the food industry / S.S. Stoyanova-Koval, O.M. Galitsky, O.V. Nikoljuk // Scientific bulletin of Polissia. — 2017. — № 3. — P. 166—171.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (Accessed 10 Nov 2018).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "On food security of Ukraine", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3498-17> (Accessed 10 Nov 2018).

3. Krylenko, V. I. (2014), "Regulatory policy in ensuring the effectiveness of state regulation of the agrarian sector of the economy", *Visnyk Cherkas'koho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 34 (327), pp. 28—34.

4. Hryshova, I.Yu. and Fedorkin, D.V. (2017), "Concessional Approach to Public Administration of the Ecological Concerns of Agrarian Production", *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. (6), pp 161—167.

5. Gryshova, I.Yu. Shestakovska, T. L. and Glushko, O. V. (2017), "The economic measurement of the convergence of institutional impact on sustainability of development", *Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, vol. 4, pp. 75—80.

6. Hryshova, I. Yu. Bondarenko, V M Yeliniev's'kyj, V Yu (2015), "Institutional provision of the agrarian market as a food safety factor", *Ekonomichnyj analiz: zb. nauk. prats' Ternopil's'kyj natsional'nyj ekonomichnyj universytet*, vol. 19, no. 3, pp. 4—9.

7. Hryshova I.Yu. and Diachenko, O.P. (2016), "Effectiveness of the mechanisms of public administration in the sphere of counteraction to the shadow economy in Ukraine", *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, vol. 3(24), pp. 183—190.

8. Nikoljuk, O.V. (2018), *Teoretyko-metodolohichni zasady instytutysijnoho rehuliuвання sotsial'no-ekonomichnoi bezpeky ahrarnoho vyrobnytstva* [Theoretical and methodological principles of institutional regulation of socio-economic safety of agrarian production: a monograph], Printing South, Odesa, Ukraine.

9. Kravchuk, A.O. and Nikoliuk, O.V. (2017), "Activation of investment processes in the context of the tax burden of the national economy of Ukraine", *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 4, pp. 86—93.

10. Stoyanova-Koval, S.S. Galitsky, O.M. and Nikoljuk, O.V. (2017), "The strategic imperatives of institutional regulation of the investment processes in the food industry", *Scientific bulletin of Polissia*, vol. 3, pp. 166—171.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2018 р.